

JINOYATLARNI OLDINI OLIHDA YAKKA TARTIBDAGI PROFILAKTIKANING O'RNI.

Yusupov Burgutali
Alisher o'g'li

Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi
320-guruh kursanti

Abstract

Maqolada jinoyatchilikka qarshi kurashda shaxslar bilan individual ishlashning ahamiyati tahlil qilinadi. Jinoyat sodir etishga moyil bo'lgan shaxslarning psixologik xususiyatlari, ijtimoiy muhirlari va motivatsiyalarini o'rganish asosida individual profilaktika tadbirlarini ishlab chiqishning samaradorligi ta'kidlanadi. Shuningdek, mazkur yondashuvning jinoyatlarning oldini olish va qayta jinoyatchilikni kamaytirishga qo'shadigan hissasi yoritiladi.

Keywords : jinoyatchilik, individual yondashuv, psixologik tahlil, qayta jinoyatchilik, profilaktika.

THE ROLE OF INDIVIDUAL PREVENTION IN CRIME PREVENTION

Annotation: The article analyzes the importance of working individually with persons in combating crime. It highlights the effectiveness of developing personalized preventive measures based on the study of psychological characteristics, social environments, and motivations of individuals prone to criminal behavior. The article also explores the contribution of this approach to preventing crimes and reducing recidivism.

Keywords: crime, individual approach, psychological analysis, recidivism, prevention.

Jinoyatlarning oldini olish zamonaviy jamiyatlar oldida turgan eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Jinoyatchilikka qarshi kurashishning turli usullaridan biri sifatida yakka tartibdagi profilaktika samaradorligi bilan ajralib turadi. Ushbu yondashuv jinoyat sodir etishga moyil bo'lgan yoki jinoyat sodir etish xavfi mavjud bo'lgan shaxslar bilan individual ishlashni o'z ichiga oladi. Shaxsiy yondashuv orqali psixologik xususiyatlarni o'rganish, ijtimoiy-iqtisodiy holatni tahlil qilish va muayyan xavf omillarini bartaraf etish orqali jinoyatlarning oldini olishga erishiladi. Ushbu maqolada yakka tartibdagi profilaktikaning asosiy tamoyillari, metodologiyasi va uning jinoyatchilikni kamaytirishdagi o'rni batafsil yoritiladi.

Yakka tartibdagi profilaktika xavf ostida bo'lgan shaxslarni jinoyatga yo'l qo'ymaslik uchun maqsadli ravishda amalga oshiriladigan choralardan iboratdir. Bu yondashuv umumiy profilaktika usullaridan farq qiladi, chunki u butun jamiyatga

emas, balki alohida shaxslarning o'ziga qaratilgan bo'ladi. Ushbu usulning asosiy maqsadi jinoyatga olib keluvchi omillarni chuqur o'rganish va ularga individual yondashuv asosida yechim topishdir.

Yakka tartibdagi profilaktikaning asosi shaxsning hayoti, xulq-atvori, psixologik holati va ijtimoiy sharoitlarini har tomonlama o'rganishda yotadi. Bu jarayonda psixologlar, ijtimoiy xodimlar, huquqni muhofaza qilish organlari vakillari va jamoat faollari faol ishtirok etadi. Ular jinoyat sodir etish xavfi yuqori bo'lgan shaxslarni aniqlash, ular bilan muloqot o'rnatish va kerakli profilaktik choralarni amalga oshirish uchun birgalikda ishlaydi.

Psixologik tahlil va qo'llab-quvvatlash: Shaxsning ruhiy holatini o'rganish va aniqlangan muammolarni hal qilishda yordam berish yakka tartibdagi profilaktikaning muhim qismi hisoblanadi. Psixologik stress yoki jarohatlar ko'pincha jinoyat sodir etishga sabab bo'lishi mumkin, shuning uchun bu muammolarni erta aniqlash va bartaraf etish muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy muhitni yaxshilash: Jinoyat sodir etishga moyillik ko'pincha shaxsning ijtimoiy muhitiga bog'liq bo'ladi. Oilaviy ziddiyatlar, doimiy ishsizlik yoki ma'lumotning yetarli emasligi kabi omillar jinoyatga turtki bo'lishi mumkin. Yakka tartibdagi profilaktika doirasida shaxslarning ijtimoiy sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

Ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar: Jinoyatchilikning oldini olishda shaxslarni tarbiyalash va ularning axloqiy-ma'naviy qiyofasini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonda shaxslarning o'z maqsadlarini belgilashlari va jamiyatda o'z o'rnini topishlariga yordam beruvchi dasturlar amalga oshiriladi.

Huquqiy nazorat va ko'mak: Huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan xavf ostida bo'lgan shaxslarni nazorat qilish va ularning noqonuniy faoliyatga jalb qilinishiga yo'l qo'ymaslik profilaktikaning yana bir muhim jihatidir. Shaxslar bilan doimiy aloqada bo'lish, ularga maslahat berish va huquqiy yordam ko'rsatish ushbu jarayonning samaradorligini oshiradi.

Jinoyatchilikni kamaytirish va jamiyat xavfsizligini ta'minlashda yakka tartibdagi profilaktika bir qancha afzalliklarga ega. Birinchidan, ushbu yondashuv individual muammolarni yechishga yo'naltirilganligi sababli har bir shaxsning o'ziga xos ehtiyojlariga mos keladi. Ikkinchidan, profilaktik tadbirlar tezkorlik va samaradorlik bilan amalga oshiriladi, chunki ular umumiy emas, balki muayyan shaxsga qaratilgan bo'ladi. Uchinchidan, bunday yondashuv jinoyatchilikning ildizini yo'q qilishga yordam beradi, ya'ni muammolarni oldindan bartaraf etadi.

Jinoyatchilikka qarshi kurashda yakka tartibdagi profilaktika o'z amaliyotida bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichlar shaxsning muammolarini aniqlashdan tortib, zarur chora-tadbirlarni amalga oshirishgacha bo'lgan jarayonni qamrab oladi. Quyida ushbu bosqichlar batafsil ko'rib chiqiladi:

Yakka tartibdagi profilaktik ishlarni amalga oshirishdan avval xavf ostida bo'lgan shaxslar aniqlanadi. Bu jarayon, odatda, huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan o'tkaziladigan monitoring va kuzatuvlar orqali amalga oshiriladi. Masalan, muayyan hududda jinoyatchilik darajasining yuqori bo'lishi yoki ma'lum bir ijtimoiy guruhlar orasida jinoyat sodir etishga moyillik belgilari ushbu hudud yoki guruhga

e'tibor qaratishga turtki bo'ladi. Shaxslarning xulq-atvori, hayot tarzi, ular duch kelgan muammolar chuqur o'rganiladi.

Jinoyatchilikka olib kelishi mumkin bo'lgan omillarni aniqlash muhim ahamiyatga ega. Masalan, moddiy yetishmovchilik, oilaviy nizolar, ruhiy muammolar yoki salbiy do'stona muhitlar shaxsni jinoyatga yetaklashi mumkin. Shu sababli, shaxsning ichki va tashqi muhitidagi omillar chuqur tahlil qilinadi. Bu jarayonda psixologik testlar va ijtimoiy so'rovlar muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Aniqlangan muammolar asosida har bir shaxs uchun alohida profilaktika rejasi tuziladi. Ushbu rejada shaxsni jinoyatga yetaklovchi omillarni bartaraf etishga qaratilgan aniq chora-tadbirlar belgilanadi. Masalan, ishsizlik muammosini hal qilish uchun bandlik markazlari bilan hamkorlik qilish, oilaviy nizolarni hal etish uchun psixologik maslahat berish va ta'lim olishga ko'maklashish kabi amaliy choralardan foydalaniladi.

Rejalashtirilgan tadbirlar shaxs bilan bevosita ishlash orqali amalga oshiriladi. Ushbu bosqichda ijtimoiy xodimlar, psixologlar va huquqni muhofaza qilish organlari vakillari birgalikda ishlaydi. Masalan, psixolog shaxsning ruhiy holatini yaxshilash ustida ishlasa, ijtimoiy xodim uning ijtimoiy sharoitlarini yaxshilashga yordam beradi. Shu bilan birga, huquqni muhofaza qilish organlari shaxsning noqonuniy faoliyatlarga jalb qilinishini oldini olish uchun nazoratni kuchaytiradi.

Profilaktika ishlarining natijadorligini kuzatib borish yakka tartibdagi profilaktikaning so'nggi, ammo juda muhim bosqichidir. Shaxsning hayotida va xulq-atvorida qanday o'zgarishlar sodir bo'layotgani muntazam ravishda baholanadi. Agar zarur bo'lsa, dastlabki reja qayta ko'rib chiqiladi va yangi yondashuvlar kiritiladi. Bu jarayon shaxsni jinoyatchilikdan butunlay uzoqlashtirishgacha davom ettiriladi.

Yakka tartibdagi profilaktika tadbirlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi ko'p jihatdan jamoatchilik va davlat idoralari o'rtasidagi hamkorlikka bog'liq. Shu sababli, profilaktika jarayonida nafaqat huquqni muhofaza qilish organlari, balki ta'lim muassasalari, nodavlat tashkilotlar va keng jamoatchilikning ishtiroki ham talab etiladi.

Masalan, maktablarda va kollejlarda yoshlar bilan o'tkaziladigan tarbiyaviy tadbirlar jinoyatchilikka moyillikni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Nodavlat tashkilotlar esa, o'z navbatida, shaxslarning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash uchun dasturlarni amalga oshirishi mumkin. Mahallalar darajasida faoliyat olib boruvchi jamoat tashkilotlari shaxslarning o'z hududidagi ijtimoiy muhitga moslashuviga ko'mak beradi.

Ushbu yondashuvning asosiy afzalligi – shaxsiylashtirilgan yechimlarni taklif qilishi. Har bir shaxs uchun alohida rejalar tuzilgani sababli muammolarning ildiziga tushunish va ularga mos choralarni qo'llash imkoniyati mavjud bo'ladi. Bundan tashqari, yakka tartibdagi profilaktika yordamida jinoyatlarning oldini olish samaradorligi yuqori bo'ladi, chunki u maqsadli va aniq choralarga asoslangan.

Shu bilan birga, bu yondashuv bir qator cheklovlarga ham ega. Eng katta muammo – resurslarning yetishmovchiligi. Har bir shaxs bilan alohida ishlash ko'p vaqt, malakali kadrlar va moliyaviy mablag' talab qiladi. Bundan tashqari, ayrim hollarda shaxslarning ichki qarshilik ko'rsatishi yoki profilaktik tadbirlarga ishonchsizlik bilan qarashi ham natijalarga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Jinoyatlarning oldini olishda yakka tartibdagi profilaktika strategiyasi o'zining yuqori samaradorligi bilan alohida o'rin egallaydi. Ushbu yondashuvning muvaffaqiyati shaxsiy yondashuv, ko'p qirrali hamkorlik va uzluksiz nazorat tamoyillariga asoslanadi. Shu sababli, davlat va jamoat tashkilotlari bu yo'nalishda kadrlarni tayyorlash, moliyaviy qo'llab-quvvatlash va tizimli hamkorlikni rivojlantirishga e'tibor qaratishi lozim.

Yakka tartibdagi profilaktika jinoyatlarning oldini olish bo'yicha uzoq muddatli va izchil strategiyalardan biri bo'lib, uning amalga oshirilishi har tomonlama puxta rejalashtirishni talab qiladi. Mazkur yondashuvning asosiy maqsadi shaxslarni jinoyat sodir etishga undovchi omillarni oldindan bartaraf etish orqali ularning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash va jamiyatga foydali a'zoga aylantirishdan iboratdir. Buning uchun davlat idoralari, jamoat tashkilotlari va huquqni muhofaza qilish organlari o'rtasida yaqindan hamkorlik talab etiladi. Shu bilan birga, yakka tartibdagi profilaktik yondashuvning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun malakali mutaxassislarning mavjudligi, yetarli resurslar bilan ta'minlanish va jamoatchilikning faol ishtiroki muhim ahamiyatga ega. Xususan, jinoyatchilikning oldini olishda yosh avlod bilan ishlashga alohida e'tibor qaratish lozim, chunki aynan yoshlik davrida shakllanadigan axloqiy-me'yoriy qadriyatlar kelgusidagi xulq-atvorning asosini tashkil etadi. Yakka tartibdagi profilaktika doirasida amalga oshiriladigan tadbirlar qatoriga maktab va kollejlarda yoshlar uchun huquqiy savodxonlikni oshiruvchi seminarlar, oila bilan olib boriladigan psixologik maslahatlar, shaxsiy maqsadlarni belgilashga yordam beruvchi dasturlarni kiritish mumkin. Bundan tashqari, huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan shaxslarning jinoyat sodir etish ehtimolini kamaytiruvchi mexanizmlarni ishga solish va ularni muntazam nazorat qilish, jinoyatchilikka olib keluvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarni bartaraf etishga yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlar ham profilaktikaning ajralmas qismi hisoblanadi. Bu esa nafaqat jinoyatlarning oldini olish, balki shaxslarning hayot sifatini yaxshilashga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yakka tartibdagi profilaktikaning muvaffaqiyati uchun barcha tomonlar tomonidan izchil va barqaror sa'y-harakatlar amalga oshirilishi kerak. Yakuniy maqsad sifatida shaxslarning jamiyatda o'z o'rnini topishlari va huquqiy-me'yoriy qoidalarga muvofiq yashashlari ta'minlanadi. Shu bilan birga, bunday yondashuv jinoyatchilikning ijtimoiy ildizlarini bartaraf etishda ham katta ahamiyatga ega bo'lib, uzoq muddatli istiqbolda barqaror va xavfsiz jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kelajakda yakka tartibdagi profilaktik tadbirlarning qamrovini kengaytirish va innovatsion texnologiyalarni jalb qilish orqali ushbu yondashuvning samaradorligini oshirish mumkin. Shu bilan birga, jamoatchilik orasida ushbu yondashuvning ahamiyatini tushuntirish va profilaktik tadbirlarga keng qo'llab-quvvatlashni jalb qilish ham muhim hisoblanadi.

Jinoyatchilikning oldini olishda yakka tartibdagi profilaktika samaradorligi bilan ajralib turadi. Ushbu yondashuvning muvaffaqiyati shaxslar bilan chuqur ishlash va ular duch kelayotgan muammolarni aniqlashda yotadi. Profilaktika tadbirlarining individuallashtirilgan yondashuvi nafaqat jinoyatlarning kamayishiga, balki jamiyatdagi barqarorlik va xavfsizlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, yakka tartibdagi profilaktika jinoyatchilikka qarshi kurashda asosiy vositalardan biri sifatida alohida o'ringa ega.

Yakka tartibdagi profilaktika jinoyatchilikning oldini olishda chuqur ijtimoiy va individual yondashuvlarni talab qiladigan samarali vositadir. Ushbu yondashuv shaxslar bilan bevosita ishlash orqali muammolarning ildiziga yetib borishni va jinoyatga olib keluvchi sabablarni bartaraf etishni maqsad qiladi. Mazkur usulning muvaffaqiyati nafaqat davlat idoralari va huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyati, balki jamoatchilikning qo‘llab-quvvatlashi va birgalikdagi sa’y-harakatlariga bog‘liqdir. Yakka tartibdagi profilaktika orqali shaxslarning ijtimoiy muhitini yaxshilash, ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini tiklash va huquqiy savodxonligini oshirish orqali barqaror jamiyatni shakllantirish mumkin. Shu bilan birga, ushbu yondashuv faqat jinoyatlarning oldini olish bilan chegaralanmay, balki ularning qayta sodir bo‘lish ehtimolini kamaytirishga ham xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, yakka tartibdagi profilaktika — bu jinoyatchilikka qarshi kurashdagi zamonaviy va samarali strategiya bo‘lib, uning izchil va tizimli qo‘llanilishi jamiyat xavfsizligi hamda barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, yakka tartibdagi profilaktika jinoyatlarning oldini olishda innovatsion va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan yondashuvdir. Ushbu uslub shaxsiy muammolarni aniqlash va ularni individual darajada hal qilishga qaratilganligi bilan ajralib turadi. Bunda har bir shaxsning ruhiy, ijtimoiy va iqtisodiy holatlari chuqur o‘rganilib, muammolar ildiziga qarshi kurash olib boriladi. Yakka tartibdagi profilaktika nafaqat jinoyatchilik darajasini pasaytirish, balki ijtimoiy uyg‘unlikni tiklash va insonlarning jamiyatdagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuvning muvaffaqiyati davlat idoralari, huquqni muhofaza qilish organlari, ta’lim tizimi va jamoatchilikning birgalikdagi izchil sa’y-harakatlariga bog‘liq. Agar bu jarayon tizimli va davomli ravishda amalga oshirilsa, natijada jinoyatchilikning ildizi bo‘lgan ijtimoiy-iqtisodiy va psixologik omillarni bartaraf etish orqali barqaror va xavfsiz jamiyatni shakllantirishga erishish mumkin bo‘ladi. Shu sababli, yakka tartibdagi profilaktika nafaqat bugungi kunga, balki kelajak avlodlar uchun ham xavfsiz hayot ta’minlashga qaratilgan strategik yondashuv hisoblanadi.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Karimov I. A. "Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot - pirovard maqsadimiz." Toshkent: O‘zbekiston, 1999.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomalari. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezident matbuot xizmati, 2017-2023 yillar.
3. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. Toshkent: Adolat nashriyoti, 2023.
4. Baxtiyorov Q. "Jinoyatchilikning oldini olishda profilaktika tizimining ahamiyati." Toshkent Davlat yuridik universiteti ilmiy maqolalari to‘plami, 2022.
5. To‘xtasinov S. "Huquqiy madaniyatni oshirish orqali jinoyatchilikning oldini olish." Toshkent: Adabiyot va san’at, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi. "Jinoyatchilikka qarshi kurashda profilaktik choralar bo‘yicha qo‘llanma." Toshkent: IIV nashriyoti, 2021.
7. Jamoatchilik xavfsizligi milliy markazi. "O‘zbekiston sharoitida jinoyatchilikning ijtimoiy sabablari." Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi nashriyoti, 2019.

8. Xolmurodov M. "Yoshlar orasida huquqiy ongni shakllantirish: jinoyatchilikning oldini olish." Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
9. Psixologik tadqiqotlar instituti. "Shaxsiy yondashuv orqali ijtimoiy muhitni yaxshilash." Toshkent: Ilm-fan nashriyoti, 2020.
10. Xalqaro huquq himoyasi tashkilotlari hisobotlari: "Jinoyatchilikning oldini olish bo'yicha xalqaro tajriba." BMT Taraqqiyot Dasturi, Nyu-York, 2022.